

найбагатших на Новгород-Сіверщині, якому належала ця територія у XVII-XIX ст.

В часи радянської держави, протягом XX ст. монастир було закрито, його майно пограбовано, а більшість споруд знищено, були поруйновані храми, каплички, для господарських потреб жителів Коропського району розібрана кріпосна монастирська стіна. Ділянки лісів, що належали монастирю, мали різне підпорядкування, були досить понижені в період німецької окупації, повоєнні часи (в 50-70 рр. XX ст.), коли на цій території заготівлею лісу займалися лісоруби з західної України. Фактично були вирубані, в основному дубові ділянки, старі багатовікові дерева дуба звичайного, липи серцелистої, клена гостролистого. Сьогодні тільки окремі багатовікові дерева, які були свідками цих подій, можуть дати уявлення про вік, бонітет та склад колишніх монастирських лісів.

ЕКОЛОГО-КРАЄЗНАВЧИЙ МАРШРУТ НА ТЕРИТОРІЇ «РИХЛІВСЬКОЇ ДАЧІ»

Іванченко Тетяна Вікторівна, Карпенко Юрій Олександрович

Маршрут розроблено для ознайомлення відвідувачів даної території, він складається з 10 основних зупинок, що дозволяють розкрити різноманітний світ живої природи Рихлівської дачі.

Зупинка 1. БАГАТОВІКОВИЙ ДУБ

51°40'49"

32°52'26"

Місцевість, де ще на початку XX сторіччя піднімалися чотири кам'яних храми і проживало 152 ченця Свято-Миколаївського Пустинно-Рихлівського монастиря, по красі може зрівнятися із самими мальовничими куточками Європи. Глибокі яри, схили яких укриті незайманим липово-кленово-дубовим лісом, а величезні багатовікові дуби нагадують про вічність, змушуючи забути про дріб'язки нашого земного існування. Що не кажи, зміли ченці вибрати місце, де і дихається, і мислиться по-особливому.

Сьогодні тільки окремі багатовікові дерева, які були свідками цих подій, можуть дати уявлення про вік, бонітет та склад колишніх монастирських лісів.

Зупинка 2. КАШТАНОВА АЛЕЯ

51°40'47"

32°52'26"

Каштанова алея складається з 40 дерев каштану кінського віком понад 100 років. Алея виглядає досить своєрідно навесні, коли всі дерева увінчані свічками квіток, та восени, коли дозрівають каштани і починається падоліст.

У Європі кінський каштан почали розводити з 1576 року, хоч і батьківщина кінського каштана — гірські ліси Балканського півострова. Насіння його було вперше одержано з Константинополя. Екзотичні декоративні дерева швидко заповнили парки, сквери й сади європейських міст.

Каштани є характерною ознакою Києва, де вони були вперше висаджені в 1842 році. На території Чернігівщини каштан кінський з'явився одночасно в кількох місцях, зокрема в Тростянці, Вишеньках, Седневі, Чернігові.

Зупинка 3. ПАСІЧНИЙ САД

51°40'39"

32°52'26"

Старий монастирський Спаський сад з участю плодових (*вишні, горіху грецького, яблуні, груші, сливи*), трав'яний ярус якого представлений лучними видами. Особливо привабливо виглядає він в квітні, коли квітують плодові та в кінці червня, коли основні трав'янисті види починають масово квітнути. В цей час тут можна милуватися білими кошиками *королиць*, жовтими плямами *перстачу* і *звіробою*, рожевими куртинами *звездики-трав'янки* та *чебрецю звичайного*.

З монастирських часів тут знаходилася пасіка, місце розташування якої було досить вдалим — південний схил пагорба, захищений від вітрів та оточений навколо листяним лісом. Серед основних медозборів — липовий, який забезпечується вдалим поєднанням природного лісу з участю різних порід, в тому числі *липи серцелистої*.

Зупинка 4. СВЯТА КРИНИЦЯ

51°40'36"

32°52'32"

Ліворуч дороги, в яр спускається стежка до Святої криниці на його дні. Тут ви можете напиться холодної і кришталево чистої води, помилуватися красою цього яру, порослого листяним лісом та рядом видів папоротей, серед яких щитник чоловічий та безщитник жіночий. Ландшафт цієї території нагадує карпатський. Проведений хімічний аналіз криничної води, показав, що її основні показники в межах норми.

Щоб знову повернутися на дорогу, треба піднятися тією ж стежкою вгору.

Зупинка 5. ЦАР-ДУБ

51°40'27"

32°52'36"

Саме цим велетом позначив наш народ, як довговічною віхою, певні етапи своєї славної історії. Запорізький дуб... Дуб Палія..., Дуб Шевченка... Скільки ж їх, могутніх велетів, пережили віки й лихоліття, постали перед нами свідками подій, припорошених пилом історії! Серед них і "Цар-дуб" з Рихлів, з якого, за місцевими переказами, спостерігав за переправою російської армії О. Меншиков у переслідуванні шведської армії та козацького війська гетьмана Івана Мазепи.

“Цар-дуб” (дерево *дуба звичайного*) – це монументальне дерево, що має 10 стовбурових відгалужень, окружність – 650см. Загальний стан задовільний, є пошкодження трутовиками, руйнування кори 5-6 м², загальна висота до 40 м.

Зупинка 6. РИХЛІВСЬКИЙ СТАВОК

51°40'24"

32°52'37"

Спустившись до ставка, зверніть увагу на два дерева, які начебто закохалися на його березі. Це дерева *берези бородавчастої* та *дуба звичайного*, які знаходяться поряд і зрослі між собою навіть частково стовбурами. Таке воно цікаве – кохання білокурої красуні та могутнього велетня.

Рихлівський ставок навколо порослий лісом, який підходить до зрізу води і коренями формує навіть його каркас. По берегах ставка добре себе почуває *вільха клейка* або *чорна*, яка підходить до самого зрізу води.

Навколо ставка можна побачити прибережну смугу з ряду видів гідрофільної групи. Плеса ставка вкриті *ряскою триборозенчатою*, а в товщі води можна знайти розгалужені пагони *елodeї канадської*, яка досить вдало адаптувалася до наших умов, хоч і походить з Північної Америки.

Зупинка 7. ПАНОРАМА РИХЛІВСЬКОГО СТАВКА

51°40'23"

32°52'35"

Пройшовши по дубову містку, ви потрапляєте на своєрідний півострів, з якого відкривається панорама і таємничість Рихлівського ставка.

В далечині ставка знаходиться дамба, яка регулює рівень води в ньому, а ліворуч за пагорбом, менший за розмірами і досить заболочений ставок, внаслідок його заростання *лепешняком великим*, *рогозом вузьколистим*, *осокою омською*. Біля зрізу води – ділянки з *вільхою клейкою*, *вербою ламкою* та *вербою білою*. Верба з давніх часів є символом України. Тож не міг розлучитися з нею Тарас Шевченко і 1850 року привіз з собою на заслання вербову гілочку, з якої розрослося велике дерево, назване вербою Тараса.

Згідно оповідям місцевого населення, через систему ставків до монастиря підходили баржі і вантажі з самої Десни.

Зупинка 8. ДІЛЯНКА ЛИСТЯНОГО ЛІСУ

51°40'25"

32°52'28"

Дорога незначно піднімається вгору і ви потрапляєте у царину кленово-липового лісу ліщиново-волосистоосокового.

На зупинці можна побачити такі види-супутники листяних порід як *медунка темна*, *медунка вузьколиста*, *котитняк європейський*, *конвалія звичайна*, *фіалка дивна*, *адокса мускусна*, *бальзамін дрібноквітковий*, *рясти*, яких на території “Рихлівської дачі” чотири види (*ряст ущільнений*, *ряст проміжний*, *ряст порожнистий* *ряст Маршала*).

Вони дивні тим, що пристосувалися жити у умовах недостатнього освітлення, мають оригінальні пристосування для квітнування та поширення насіння.

Зупинка 9. ЗВАЛЕНИЙ ДУБ

51°40'39"

32°52'12"

Пройшовши дорогою далі, праворуч біля дороги, ви побачите ще одного велетня-свідка могутності і величі цього лісу. Це впавший багатовіковий дуб, з яким нічого не змогли зробити лісоруби. Він спочиває як німий свідок багатьох подій рихлівської історії.

Нижче, лівіше дороги знаходяться монастирські печери, одна з яких побудована у вигляді вісімки та містить навіть на сьогодні дуже багато незрозумілих таємниць.

Рихлівські печери розташовані за межами монастирської садиби у схилі великого, густо вкритого липовим та кленово-дубовим лісом, яру на глибині 15 метрів і глибше від поверхні. Вони вирубані у міцному глинистому лесі не мають допоміжних укріплень, довжина однієї з них дорівнює 100 метрів. На думку дослідників час створення цієї підземної споруди – це кінець XVIII - початок XIX століття.

Зупинка 10. ЯЛИНОВА АЛЕЯ

51°40'43"

32°52'13"

Старовинна ялинова алея, яка раніше складалася зі 100 дерев *ялини європейської* (на сьогодні залишилося 79 дерев висотою більше 30м) вела до монастирських печер, які були викопані на схилах ярів і балок. Ялина — це високе, близько 30 метрів заввишки, дуже тіневитривале дерево з мутувчастою конусовидною кроною та прямим стовбуром. Недарма, навіть ясного дня на цій алеї прохолодно і похмуро-темно.

Старовинна ялинова алея "Рихлівської дачі" охороняється в категорії ботанічної пам'ятки місцевого значення. На цій алеї з чагарників можна зустріти *бузину чорну*; з трав — *чистотіл великий*, *зірочник ланцетолістий*, *розхідник звичайний*, *кропиву дводомну*, *кутину багатоквіткову*, *веснівку дволисту*.